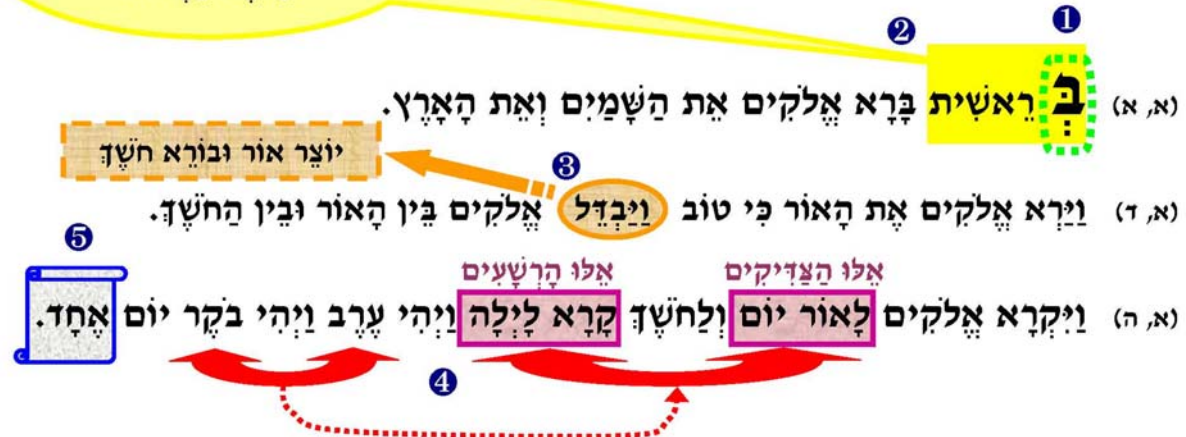

בראשית

בס"ד

ולא מתחילה בשם ה'?
החדש הזה ...

1. מדוע מתחילה התורה באות ב' ולא באות א'?
2. מדוע מתחילה התורה במלת 'בראשית' ולא בשמו של הקב"ה או במצוה הראשונה שבתורה?
3. מה פרוש המלה 'ויבדל'?
4. הכתוב מזכיר את בריאת היום ואחריו הלילה. ומדוע אם כן, קודם הערב לבקר?
5. מדוע נאמר 'יום אחד' ולא 'יום ראשון' (כמו יום שני, שלישי, וכו')?

בראשית

1. מדוע מתחילה התורה באות ב' ולא באות א'?

במדרש בארו חז"ל (בראשית רבה א, י): "רבי יונה בשם רבי לוי אמר: למה נברא העולם ב'ב' אלא מה ב' זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו, כך אין לה רשות לומר מה למטה ומה למעלה מהשמים, מה לפנים ומה לאחור, אלא מיום שנברא העולם ולהבא". המדרש מבאר שבכך שהתחילה התורה באות ב'ית, אנו למדים שאסור לנו לשאל מה מעל השמים או מתחת לארץ וכן מה היה לפני בריאת העולם ומה יהיה אחרי. והדבר נלמד מהאות ב' הפתוחה רק לכיוון קדימה כך מתר לנו לשאל אף ורק מבריאת העולם ולהבא. עוד הביאו במדרש שם: דבר אחר, שהוא לשון ברכה. ולמה לא בא? שהוא לשון אריזה (קללה).

דבר אחר, למה לא בא? שלא לתן פתחון פה לאפיקורסין לומר: האיך העולם יכל לעמד, שהוא נברא בלשון אריה (קללה)?! אלא אמר הקדוש ברוך הוא: הרי אני בורא אותו בלשון ברכה והלואי יעמד.

דבר אחר, למה בב' אלא מה ב' זה שיש לו שני עוקצין [תגין בכתב סת"ם] אחד מלמעלה ואחד מאחוריו, אומרים לב' מי בראך? והוא מראה בעקצו מלמעלה ואומר זה שלמעלה בראני, ומה שמו? והוא מראה להן בעקצו של אחריו [פלפי אות א' שלפניו] ואומר ה' שמו [אדון שמו (ירושלמי)].

הפלי יקר מפרש טעם נוסף: "מה שהתחיל התורה בבי"ת, לפי שבכל ספר קהלת מדמה שלמה המלך התורה לשמש. שאין מהלכה כי אם בשלש רוחות כצורת הבי"ת הפתוחה לצפון ונתינתם על ידי משה שפניו פחמה. ואולי הטעם, שלפי שהיצר הרע המתנגד אל התורה בא מצפון והוא פורץ גדר התורה כמו שכתוב: 'ואת הצפוני ארחיק מעליכם' (יואל ב, כ)."

האור החיים הקדוש מבאר עוד טעם: "עוד תתפרש בי"ת של בראשית על דרך אמרם ו"ל כי ב' אופני יראת ה' הם. הא' היא יראת העניש, והב' היא יראת הרומומות, וזו יראת פנימית ומעלה מהא'. והוא שרמוזו באות בי"ת ראשית כי ב' יראות הכין ה' לקיום העולם."

עוד כתב האור החיים הקדוש לבאר הקדמת אות ב', על פי סוד הדברים של באור מלת 'בראשית': "עוד יתפרש תבת בראשית על דרך אמרם ו"ל (הקדמת זוהר ב') כי בשעת בריאת העולם נכנסו האותיות לפני הבורא. נכנסה ת' ואמרה לפניו: רבונו של עולם, רצונך לברא בי העולם? וכו' וכלם השיבם ה' כי אינו חפץ לטעם האמור בדבריהם לכל אחת ואחת. עד שנכנסה בי"ת וקבלה וברא בה העולם דכתיב: 'בראשית'. אל"ף שתקה. אמר לה הקדוש ברוך הוא: אל"ף, למה את שותקת וכו' אמר לה: את תהיה ראש לכל האותיות וכו' ע"כ.

הנה מדברי ה' יראה כי אל"ף יש לה מעלה מאות בי"ת. מעתה אם היו האותיות עולות לפניו בישר, הייתה אל"ף זוכה לברא בה העולם, ולהיות כי יאמר האומר ולמה לא עלתה האל"ף ראשונה והניחה עד לבסוף? דע כי אמרו ו"ל כי האותיות פשהם בדרך ישר על זה הדרך: אל"ף, בי"ת, גימ"ל וכו' הם רומזים למדת רחמים, וכשהם למפרע על זה הדרך:

ואחרי הודיע אותנו את זה נפרש הכתוב על זה הדרך: בי"ת ראשית, תדע טעם לקדימת בי"ת לאל"ף, להיות שהבריאה הייתה במדת אלקים וכיון שפן עלו האותיות למפרע כמשפט ובזה קדמה בי"ת לאל"ף וקנתה מקומה".

אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה א, י): אמרה האות אל"ף להקב"ה: "רבונו של עולם, אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי? אמר לה הקדוש ברוך הוא: העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה שנאמר 'ה' בחכמה יסד ארץ וגו'" (משלי ג, יט), למחר אני בא לתן תורה בסיני ואיני פותח תחילה אלא בך שנאמר 'אנכי ה' אלקיך' (שמות כ, ב). רבי הושעיא אומר: למה נקרא שמו אל"ף שהוא [הקב"ה] מסכים מאלף [דורות לפני מתן תורה לתת את התורה (ועיין חגיגה יד.)], שנאמר 'דבר צוה לאלף דור' (תהלים קה, ח)".

2. מדוע מתחילה התורה במלת 'בראשית' ולא בשמו של הקב"ה או במצוה הראשונה שבתורה?

פרש רש"י: "אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל התורה אלא (שמות יב, ב) מ'החדש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום (תהלים קיא, ו) 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', שאם יאמרו אמות העולם לישראל: לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא; הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו; ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

והרמב"ן מבאר: "ויש לשאל בה, כי (הרי) צרך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלקים, כי הוא שרש האמונה, ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעקר ואין לו תורה כלל? והתשובה, מפני שמעשה בראשית סוד עמק אינו מוכן מן המקראות, ולא ינדע על בוריו אלא מפני הקבלה עד משה רבינו מפני הגבורה, ויודעיו חייבין להסתיר אותו. לכה אמר רבי יצחק שאין להתחיל התורה צרך בבראשית ברא. והספור במה שנברא ביום ראשון ומה נעשה ביום שני ושאר הימים, והאריכות ביצירת אדם וחיה וחסאם וענשם, וספור גן עדן וגרוש אדם ממנו, כי כל זה לא יובן בינה שלמה

בעל הטורים מבאר בכמה אפנים: 'בראשית', אותיות בית ראש. כלומר, בית מקדש ראשון, שנאמר (ירמיה יז, יב) 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו'. דבר אחר, אותיות א' בתשרי נברא העולם. דבר אחר, אותיות ברא שתי, שברא שתי תורות. דבר אחר, אותיות ירא שבת, לומר לה שבזכות שבת נברא העולם. דבר אחר, אותיות ברית אש, שבזכות הברית שהיא המילה ובזכות האש שהיא התורה נצולין מדינה של גיהנם (בראשית רבה כא, ט). דבר אחר, אותיות בראת יש, שבראת י"ש עולמות לכל צדיק (עוקצין פ"ג מי"ב). בראשית ברא בגימטריא בראש השנה נברא העולם. בראשית בגימטריא בתורה יצר, שבשביל התורה שנקראת 'ראשית' נברא העולם (בראשית רבה א, ד). דבר אחר, בגימטריא שש סדרים. דבר אחר, בגימטריא ישראל בחר בעמים, ובגימטריא תרני"ג יצר, שברא העולם בשביל ישראל שיקימו תרני"ג מצות. בראשית, ברא רקיע ארץ שמים ים תהום. דבר אחר, בראשונה ראה אלקים שיקבלו ישראל תורתו.

בגמרא (מגילה ט) מובא: "מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גלה להם על מה כנסו. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כלן לדעת אחת וכתבו לו: אלקים ברא בראשית..."

ופרש המעם לועז: "כי לפי שכלם צריכה התורה להפתח בשם ה' ובכך אפשר לחשב חס ושלוש, בראשית הוא שברא אלקים. לכן שנו והעתיקו: אלקים ברא בראשית את השמים ואת הארץ..."

והטעם שבפסוק לא כתוב: אלקים ברא בראשית, הוא כדי להראות את ענותנותו של השם יתברך. כי מנהגו של מלך בשר ודם להזכיר שמו לפני הכל, אבל הקב"ה אינו חפץ שיזכירו שמו תחלה, אלא באמצע הדבור. ועוד רואים, שקדם נזכר שם ישראל שנקראו 'ראשית' ואחר כך את הדבור. מפאן אנו רואים שאדם לא ירדף אחר הכבוד ולא יבקש לשבת בראש ויחלק הגדול כבוד לקטן.

וְכַתֵּב עוֹד הַמַּעַם לוֹעֵז: "וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאֵי עָנָה, לָמָּה לֹא אָמַר הַכָּתוּב אֱלֹקִים בְּרָא בְרֵאשִׁית? כִּדִּי לְלַמְדָּנוּ שְׂאֵל יוֹצִיא אָדָם אֶת שֵׁם ה' לְבִטְלָה ... שְׁהַמְלֵאכִים אֵינָם יְכוּלִים לְהַזְכִּיר אֶת שֵׁם ה' אֶלָּא אַחֲרֵי שְׁלֹשׁ תְּבוּת. וַיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם יִתְרוֹן שְׁמִזְפִּירִים אֶת ה' אַחֲרֵי ב' תְּבוּת. וּמְכַל מְקוֹם, אֵין לָנוּ רְשׁוֹת לְהַזְפִּירוּ בְּתַחֲלַת הַדְּבוּר. וְלָכֵן טְעוֹת הֵיא בִּידֵי הָעוֹלָם לוֹמַר כְּשִׁמְבָרְכִים אִישׁ אֶת אָחִיו לוֹמַר בְּפָנִיסָה: ה' יִתֵּן לָכֶם יָמִים טוֹבִים. וַיֵּשׁ לוֹמַר: יָמִים טוֹבִים יִתֵּן לָכֶם ה' ... וְהַטַּעַם הוּא מֵאַחַר שְׂאֵין אָדָם יוֹדֵעַ קִצְבַת יָמָיו יִתְכַן שְׂאֲחֲרֵי שְׁמִזְפִּיר אֶת שֵׁם ה' - יָמוּת. וְנִמְצָא שְׁהוֹצִיא שֵׁם שְׁמִים לְבִטְלָה, לְפָנֵי שְׁסִים שְׂאָר הַדְּבָרִים".

3. מה פרוש המלה 'ויבדל'?

כָּתַב הַרְשֵׁב"ם: "שִׁי"ב שְׁעוֹת הָיָה הַיּוֹם וְאַחַר כֶּךָ הַלֵּילָה י"ב. הָאוֹר תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּךָ הַחֲשֶׁךְ. שְׁהָרֵי תַחֲלַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיָה בְּמֵאֲמָר 'הֵי אוֹר'. וְכָל חֲשֶׁךְ שְׁמִקְדָּם לָכֶה, דְּכַתִּיב: 'וְחֲשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם' - לֹא זָהוּ לֵילָה".

כָּתַב הַסְּפוֹרָנוּ: "אוֹתָם הַיָּמִים שְׁשִׁמֵּשׁ בָּהֶם הָאוֹר הָרֵאשׁוֹן, הָיוּ זְמַנֵּי אוֹר וְזְמַנֵּי חֲשֶׁךְ שְׂלֵא בְּכַח סִיבוּב גִּלְגַּל, אֶלָּא בְּרִצּוֹן אֱלֹקֵי, שְׁהַבְּדִיל בֵּין זְמַן הָאוֹר לְזְמַן הַחֲשֶׁךְ".

בְּדַבְרֵי הַגֵּר"א מוֹיִלְנָא ז"ל: מֵבֵאֵר הַפְּסוּק שֶׁל 'וַיִּבְדֵּל' בְּאֶפֶן אַחַר. שְׁפֵן מְדִיק הַגֵּר"א, כִּי חֲשֶׁךְ אֵינָנוּ הָעֵדֵר אוֹר, כְּטַעֲנַת הַמִּינִים, רַק בְּרִיאַת נִפְלְאָה לְכַשְׁעֲצָמָה. דְּבַר זֶה מְדִיק מְלִשׁוֹן הַתְּפִלָּה 'יוֹצֵר אוֹר וְבוֹרֵא חֲשֶׁךְ'. מֵדוּעַ עַל הָאוֹר נִכְתַּב לְשׁוֹן 'יוֹצֵר' וּבְחֲשֶׁךְ לְשׁוֹן 'בוֹרֵא'? מִשׁוּם שְׁהָאוֹר נָתַן לוֹ הַקֶּב"ה צוּרָה, בְּהַגְבִּילוֹ אוֹתוֹ עַד הֵיכָן יִתְפַּשֵּׁט. אֲבָל הַחֲשֶׁךְ, לֹא נִתְּנָה לוֹ צוּרָה, אֶלָּא יְכַל הוּא לְהִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מְקוֹם פְּנוּי שְׂאֵין הָאוֹר שׁוֹלֵט בוֹ. וְזָהוּ שְׁנֵאֲמַר 'וַיִּבְדֵּל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֲשֶׁךְ', כְּדָגְמַת הָאוֹר הַמְּמַלֵּא אֶת כָּל הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נִבְרָא מִלְּכַתְחֲלָה בְּאֶפֶן שְׁיִתְרַחַק וַיִּפְנֶה מְקוֹם לְאָדָם אוֹ דְּבַר אַחַר. וְכִיּוֹן שְׁזָז הַדְּבַר מִמְּקוֹמוֹ, תִּכְפֹּף נִתְמַלֵּא הַמְּקוֹם בְּאוֹר. כֶּךָ, בְּכָל מְקוֹם שְׁמִתְפַּנֶּה הָאוֹר וְנִעְלַם, מִיַּד מְמַלֵּא הַחֲשֶׁךְ אֶת מְקוֹמוֹ.

4. הכתוב מזכיר את בריאת היום ואחריו הלילה. ומדוע אם כן, קודם הערב לבקר?

כָּתַב הַרְמַב"ן: "וְאָמְרוּ קִצְתַּת הַמְּפָרְשִׁים (עיין כוזרי ב, ט) כִּי הָאוֹר הָיָה נִבְרָא לְפָנָיו שֶׁל הַקֶּב"ה,

כתב החיד"א ש'המלים 'לאור יום', עם האותיות בגימטריא 'אלו הצדיקים'. והמלים 'ולחשך קרא', עם האותיות בגימטריא 'אלו הרשעים' - שהצדיקים נמשלים לאור והרשעים לחשך.

במדרש (בראשית רבה ג, ו) דרשו רז"ל: "ויקרא אלקים לאור יום, אמר ר' אלעזר: לעולם אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה אלא על הטובה. ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, אלא: 'ולחשך קרא לילה'. ולפיכך, הכתוב מזכיר קדם יום ואחר כך לילה.

5. מדוע נאמר 'יום אחד' ולא 'יום ראשון' (כמו יום שני, שלישי, וכו')?

כתב רש"י: "לפי סדר הפרשה היה לו לכתב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד? לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני. כך מפרש בבראשית רבה (ג, ח)."

והרמב"ן מפרש: "ועל דרך הפשט לא יתכן לומר 'יום ראשון', בעבור שעדין לא נעשה השני, כי הראשון קדם לשני במנין או במעלה אבל שניהם נמצאים, וה'אחד' לא יורה על שני."

הפלי יקר מביא בזה טעם נוסף: "מה שלא נאמר יום ראשון, לפי שאמרו רז"ל: מזכירין מדת יום בלילה ומדת לילה ביום (ברכות יא:), להוציא מלב המינים האומרים שמהתחלה אחת לא יצאו שני הפכים ... על כן אמר: ויהי ערב ויהי בקר, דהינו ליל ויום. אף על פי שגראין הפכין, מפל מקום שניהם יום אחד - יומו של אחד, כי קל אחד ברא לשניהם."